

ВІДГУК

**офіційного опонента на дисертацію КАПЛУНЕНКО Ярини Юріївни
“Особистісні чинники розвитку соціального інтелекту у фахівців
соціономічних професій”, представленої на здобуття наукового ступеня
кандидата психологічних наук за спеціальністю 19.00.01 – загальна
психологія, історія психології**

Соціальний інтелект – один із найважливіших компонентів життєдіяльності особистості. Він дозволяє людині пізнавати саму себе, сприяє правильному розумінню вчинків оточуючих, декодуванню їхніх вербальних та психомоторних символів. Соціальний інтелект є важливою когнітивною складовою структури мовленнєвих здібностей особистості. Він допомагає прогнозувати розвиток міжособистісних стосунків, “загострює” інтуїцію, антиципацію, забезпечує психологічну витривалість і саморозвиток, дає змогу особистості долати раптові кризи, стреси й ситуації, що загрожують самоповазі.

Особливу роль соціальний інтелект відіграє в соціономічних професіях, оскільки вони вимагають високого рівня розвитку тих якостей, що забезпечують успішність та ефективність взаємодії у системі “людина-людина”. Характерною особливістю діяльності представників соціономічних професій виступає висока інтенсивність професійної взаємодії з різними категоріями людей, які звертаються за кваліфікованою допомогою. Це, у свою чергу, передбачає вміння фахівця співвідносити контекст ситуації взаємодії з особистісними властивостями її суб’єктів, прогнозувати їхню поведінку, використовувати індивідуалізований підхід задля вирішення наявних проблем.

Зазначені вище аспекти утворюють загальне проблемне поле дисертаційного дослідження Я. Ю. Каплуненко й виступають вагомим аргументом щодо його наукової актуальності та практично-прикладної спрямованості. Окрім того воно виконувалась у межах науково-дослідної

роботи “Психофізіологічне забезпечення становлення фахівця у професіях типу “людина-людина” та в ряді інших робіт, що свідчить про зацікавленість відповідних наукових закладів у таких розробках.

Уміло, на наш погляд, автором вибрано й сформульовано об’єкт, предмет та мету дослідження, що відображаються в завданнях роботи. Структура і зміст дисертації побудовані відповідно до мети дослідження.

Перший розділ роботи дисертантка присвятила вивченню теоретичних аспектів складових соціального інтелекту, встановленню його функцій та взаємозв’язку з індивідуально-типологічними властивостями особистості. Розвиваючи дану тезу авторка дисертації показує зміщення поглядів щодо соціального інтелекту від суто когнітивної здібності до соціально-особистісної характеристики. При цьому соціальний інтелект постає як: 1) інтегральна здібність, що сприяє розумінню дій і вчинків людини; 2) характерна особливість поведінки людини, яка забезпечує адекватність та адаптивність в умовах невизначеності; 3) засіб регуляції психічно-пізнавальних процесів (стор. 24-31). Усе це дає підстави дисертантці вважати соціальний інтелект не лише особистісною властивістю, але й провідною професійно важливою якістю, яка на поведінковому рівні дозволяє особистості вибудовувати взаємодію з іншими людьми. У цілому, соціальний інтелект є запорукою високої психологічної сумісності, яка базується на правильному декодуванні чуттєво-інтуїтивної сфери в системі взаємодії “людина-людина”.

Серед функцій соціального інтелекту Я. Ю. Каплуненко особливу увагу приділяє пізнавально-оцінювальній, комунікативно-ціннісній та рефлексивно-корекційній.

У другому розділі дисертантка встановлює вплив соціального інтелекту на успішність професійної діяльності фахівця-соціономіста, обґрунтовує методичний задум дослідження та розглядає методики, що використовувались у ході психологічного експерименту. Окреслено низку проблем, із якими стикаються фахівці соціономічного профілю й на

розв'язання яких частково спрямована основна увага в дисертаційній роботі.

Структурно окресливши три групи соціального інтелекту (когнітивні, емоційні та поведінкові), Я. Ю. Каплуненко підбрала цікавий психологічний інструментарій, використання якого забезпечує цілісне вимірювання різних груп особистісних чинників, що зумовлюють розвиток соціального інтелекту у фахівців соціономічних професій.

Особливу цінність дисертаційного дослідження становить третій розділ, у якому представлені результати емпіричного дослідження особистісних чинників розвитку соціального інтелекту в фахівців соціономічних професій.

Залучивши до дослідження репрезентаційну вибірку, основу якої склали 153 досліджувані (“менеджери”, “викладачі”, “психологи”) віком від 25 до 60 років, дисертанткою в ході психологічного експерименту встановлено, що здатність до пізнання поведінки інших людей, розуміння їхньої вербальної та символічно-мімічної експресії формується з досвідом професійної діяльності фахівців-соціономістів. Серед засадничих чинників, що обумовлюють розуміння особами соціономічних професій себе та інших також варто відмітити здатність регулювати емоційно забарвлені мовленнєві конструкти, інтелектуальну ергічність, наявність життєвих цілей, усвідомлення результативності життя тощо.

Практичні рекомендації, що відображені в четвертому розділі дисертації логічно витікають із результатів емпіричних досліджень. Запропонована авторкою корекційно-розвиваюча програма оптимізації соціального інтелекту окреслює пріоритетні напрямки щодо розвитку комунікативної швидкості, пластичності, емоційної саморегуляції, толерантності до розчарувань у спеціалістів соціономічного профілю.

Не викликає заперечень обґрунтування дисертанткою наукової новизни роботи, яка полягає у встановленні взаємозв'язків різних груп особистісних чинників зі структурними компонентами соціального інтелекту та інтерпретації цих взаємозв'язків у спеціалістів соціономічних професій.

Практичне значення дисертаційної роботи ще буде зростати, оскільки здобувачці вдалося розробити і втілити в життєдіяльність центру тестування і розвитку комплекс навчально-розвивальних програм для підготовки фахівців соціономічного профілю. Наведені в дисертації дані дозволяють пересвідчитись, що реалізація розробленої програми розвитку соціального інтелекту сприяє зменшенню конфліктів, розвиває емпатійність, заміщує фанатизм і полярність поглядів розумінням, спонукає людей досягати спільних цілей.

Цікавими є висновки щодо впливу мотиваційних та смислових чинників на розвиток різних компонентів соціального інтелекту. Зокрема, це стосується встановлення взаємозв'язків між зовнішньою позитивною (негативною) мотивацією і здатністю до управління емоціями й комунікативними здібностями у фахівців соціономічних професій. Привертають до себе увагу виявлені взаємозв'язки між структурно-динамічними властивостями темпераменту та усіма структурними компонентами соціального інтелекту.

Важливим здобутком автора є те, що наукові теоретичні положення й результати експериментального дослідження пройшли апробацію на двох всеукраїнських психологічних конгресах, міжнародних науково-практичних конференціях, використовуються дисертанткою в медійному просторі. Стисло окреслені вище результати дослідження Я. Ю. Каплуненко збагачують теорію і практику сучасної психології.

На загал, дисертаційне дослідження Я. Ю. Каплуненко чітко структуроване, логічно побудоване, характеризується змістовністю та обґрунтованістю викладених позицій, демонструє вміння авторки синтезувати емпіричний і теоретичний рівні наукового дослідження, порушувати й розв'язувати цікаві наукові завдання аргументовано і переконливо. Все це свідчить про сформованість дисертанта як наукового дослідника.

Автореферат відповідає змістові дисертації. Список публікацій

повновартісно доповнює дисертаційну працю, поточнюючи й конкретизуючи окремі її аспекти. Основний зміст дисертації відображено в дев'яти одноосібних публікаціях, три з яких – у фахових виданнях, включених до переліку, затвердженого МОН України. Список використаних джерел, їх цитування перебувають у руслі авторської концепції. Мовленнєва компетентність і стилістика дисертації – відмінні.

Що стосується обов'язкових для жанру відзиву зауважень до дисертації, то вони цілковито впливають із достоїнств праці й пов'язані з колом тих завдань, які дисертантка поставила перед собою, і радше є побажаннями на майбутнє.

1. У теоретичному розділі дисертації авторка чітко розмежовує поняття соціального інтелекту і соціальної компетентності, показуючи спільні та відмінні функції, які вони покликані реалізувати. Водночас, у розробленій корекційно-розвиваючій програмі основна увага приділена розвитку лише соціального інтелекту. Ймовірно, питання розвитку соціальної компетентності складатиме наукові розвідки в майбутньому.

2. За результатами емпіричного дослідження дисертанткою встановлено, що після 41 року життя більшість показників соціального інтелекту в фахівців соціономічних професій починають знижуватися. Зокрема, це стосується розуміння поведінки інших людей і здатності ідентифікувати емоції. Було б важливим встановити, що лежить в основі даного процесу й наскільки це відображається на професійній діяльності досліджуваних осіб.

3. Текст головного – третього розділу надто перевантажений кількісним аналізом отриманих даних, графіками і таблицями, більшість яких краще було б перенести у додатки.

4. У тексті дисертаційної роботи мають місце повтори, стилістичні та пунктуаційні неточності.

Висловлені зауваження не є принциповими і суттєво не впливають на загальну позитивну оцінку цієї самостійної й цікавої наукової роботи. У

дисертації поставлено і розв'язано важливе наукове завдання, всебічно проаналізовані одержані результати, сформульовано теоретично і практично значимі висновки.

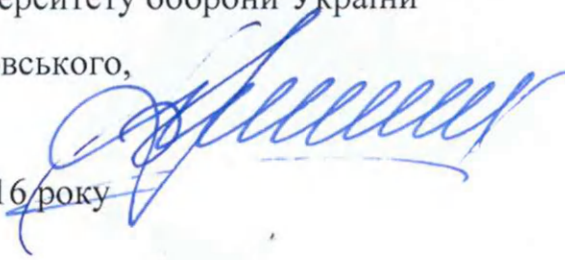
Висновок. Актуальність, обґрунтованість теоретичних позицій і висновків, що базуються на експериментально-діагностичному дослідженні, композиційна цілісність, науковість та практична значущість дисертаційної роботи “Особистісні чинники розвитку соціального інтелекту у фахівців соціономічних професій” відповідає вимогам п. 9, 11, Постанови Кабінету Міністрів України від 24 липня 2013 року № 567 “Про затвердження Порядку присудження наукових ступенів і присвоєння вченого звання старшого наукового співробітника”, а її авторка Каплуненко Ярина Юріївна заслуговує на присудження їй наукового ступеня кандидата психологічних наук за спеціальністю 19.00.01 – загальна психологія, історія психології.

Офіційний опонент,
кандидат психологічних наук, доцент,
начальник кафедри суспільних наук
Національного університету оборони України
імені Івана Черняховського,
полковник
“16” листопада 2016 року

О. Ф. ХМІЛЯР

Підпис полковника О. Ф. Хміляра засвідчую:
Начальник адміністративного управління
Національного університету оборони України
імені Івана Черняховського,
полковник
“16” листопада 2016 року

Б. А. БІЛЯВСЬКИЙ